

- מעריב
- <
- תרבות
- <
- ספרות

תרבות ספרות

"על הדברים הקרובים": קארל צ'אפק יעשה לכם את השבת

קובץ מענג של רשימות וסיפורים קצרים מאת אמן ההתבוננות הצ'כי מסביר אחת ולתמיד מדוע אין מחילה לגברים שהולכים בלי קופסת גפרורים בכיס

תגיות: סיפור / ספר

קארל צ'אפק, "על הדברים הקרובים - הולמסיאנה וטקסטים נוספים" (צילום: תומר אפלbaum)

by **Trinity Audio**

00:00

למה לקרוא כשאפשר להאזין? לחצו כאן ...

1.0x

07:55

קארל צ'אפק, "על הדברים הקרובים – הולמסיאנה וטקסטים נוספים", מצ'כית: פאר פרידמן, אפרסמון ספרים, 192 עמ'

"אתמול נולד לי פרפר ועדיין לא למד לעוף. הוא יושב מרופט, כנפיו מקומטות ופניו אל החלון. הריבוע הבהיר הזה הוא כנראה השמש. הדבר הגדול והחמים שבפינה גם הוא כנראה שמש. זנב הסנונית אינו יודע דבר, אלא זאת: שהוא רוצה לעוף. פעמיים מצאתיו על הרצפה. כנפיו כבר אינן רועדות בהתלהטות מעוף. אלה ייסורי הגסיסה של ההתלהבות. רגע עוד יפצח בריצה ושוב יפול בחבטה אל הארץ. הה, הָרָף המעוף! ראו עתה את הפרפר שהחכים. הוא יושב, לעתים מתרומם, מנפנף בכנפיו בעצבנות, אך נראה כי גמלה בו החלטה: 'אין זה מזג האוויר הנכון. עלי להתין. לעוף אפשר רק כשיפה בחוץ. כשזרחת לפרפרים השמש. אמתין לשמש'. מחר בבוקר יִשָּׁכַב על צדו ויבוא סופו".

לו הייתי פרקליט מטעם ההגנה בסדרת טלוויזיה אמריקאית (והו, כמה חבל שאינני), הייתי אומר בשלב הזה: "ההגנה סיימה את טיעוניה". שום התנגדות ("OBJECTION!") לא הייתה נשמעת מצד התביעה, ופסק הדין היה מתקבל פה אחד: קארל צ'אפק (1890-1938) הצ'כי הוא אומן ההתבוננות. בטבע, באדם, בדומם, במחוות קטנות שרק הוא חש וקולט, ברגעים זעירים, בכנפי פרפר, בשפמפם חתול; כשהוא מתאר ריחות, אי אפשר שלא להריח אותם, וכשהוא כותב טעמים, חלל הפה מתעורר לחיים חדשים. ואם מותר למישהו לזמר ב"שבח הבטלה" וב"שבח השלומיאלים" ("אלמלא היינו קיימים אנחנו, אנשי הידיים השמאליות, לא היו בעולם לא פרומתאוס ולא אדיסון") זה רק לצ'אפק.

הקובץ הזה, של רשימות וסיפורים קצרים שפורסמו בכתבי עת שונים, הוא חגיגה של ויניטות, מיניאטורות, פכי פכים, דגדוגים של עונג. תיבת נגינה שלצליליה נרצה לרקוד עד קץ הימים.

כוס בירה על גג. מי היה מאמין שאפשר ליצור ממנה דרמה? "עתה היא ניצבת שם, גוצית ושמנמנה, ועל דופנותיה ניגר קצף בירה. זו כוס רגילה בת רגילות, אבל כשהיא ניצבת על הגג היא נדמית מוזרה להעליב. מי, למען השד, ניחן בכזו חיבה אקסצנטרית לשתית בירה על הגג? אילו ביקש להחביא את הבירה שלו, רבים מקומות המסתור בחצר; וממילא, הכוס גלויה מכל הכיוונים, ונוסף על כך היא ריקה. האירוע כולו חסר פשר באופן בלתי נסבל ממש; הוא מנוגד לכל היגיון. מישהו עושה ממני צחוק, או מה? ובכל מקרה אין איש בחצר. אז מה קורה פה?"

צ'אפק יכול לספר על כל דבר שעולה בדעתו, ולו החיוור ביותר, ואנחנו נלך שבי אחריו, אחרי חלילן הקסם, כאילו הוא מוכר לנו את כל צבעי הקשת וכל פלאי החלד - וזה בדיוק מה שהוא עושה.

צ'אפק נתקל באיש שלג תמים ("כולם אומרים שפעם היה יותר שלג. לאן נעלם השלג איני יודע...") ורואה בו מה שרק צ'אפק יכול לראות בו: אליל פגאני רב הוד.

צ'אפק נכנס בעובי הקורה של קניית שטיח פרסי. רק הוא יכול לשלב הסתכלות צרכנית, משל היה נגה ניר-נאמן או חיים הכט, וספרות לשמה. "בקיזור, אם יש לך אוזניים כרויות ועיניים פקוחות, בתוך שבוע כבר תדע להבחין בין סוגים שונים של טווייה, חומרים, גיל, איכות הצבע ודוגמאות; תזהה גנבים קטנים, מומחים, סוחרים ממולחים וגזלנים זוטא. עשית מעין טיול אל האוריינט ונוסף על כך התוודעת לסוג מסחר מוזר, ישן נושן וערמומי באופן מודרני, שכמוהו כבר לא תמצא כנראה באף ברנז'ה אחרת. גם זה שווה משהו".

תרגומו היפהפה של פאר פרידמן מוסיף להנאת הקריאה העצומה, הנדירה. "שהרי ניתן, ככלות הכול, להיות גיבור מול מכות גורל אכזריות. מוות, חידלון, חורבן - הכול אפשר לשאת, כמו שאומרים, בראש מורם; הלוא ניתן להילחם ולחדול. אר אי אפשר להיות גיבור מול דקירות של מחט. כמה דקירות - אולי

כלל לא תשים אליהן לב; אחר כך עוד אפשר כמה פעמים להעמיד פנים שאינך שם לב; אבל עם הדקירה העשירית או החמש-עשרה כבר תחלוף כל גבורתך. נוכח כאבים קטנים ניצב האדם חסר אונים. הוא עוד עשוי לחוש גאווה כלשהי אם שבר את רגלו, אך לא גאווה הוא חש אם שבר ציפורן. הוא יכול לשאת בגבורה את מות אשתו, אך הוא לא יכול לשאת בגבורה את העובדה שעלבה בו. יש לו איזו נחמה קטסטרופולית אם קרס ביתו, אך אין כל נחמה אם ביתו מכוער לאין תקנה. מלנכוליה, הכאב הקשה ביותר בחיים, היא סבל שנגרם מדברים קטנים. היא הכאב הקשה מכולם, מפני שאין היא מותירה מקום לגבורה; אין מלנכולים גיבורים. מלנכוליה היא תמיד חולשה; או מוטב אולי: היא חוסר אונים נוכח כאבים קטנים."

קארל צ'אפק, בן 48 בלבד במותו, ממתיק לנו כאבים קטנים. הוא חווה יום קשה, "אך למחרת אצא את ביתי בצעד קל, וראו, החשמלית תסביר לי פנים ותמהר לקבלני אל קרביה הריקים, ואז תושיב מולי עלמה יפה, וכמו משוגעת תמהר בקרקוש עליו אל מטרתה". כולנו דוהרים קדימה, קמים ונופלים, ורק בזכות סופרים כמו צ'אפק נזכרים לשמוח לפעמים (וצ'אפק תוהה בין היתר מי מוכשר יותר לשמחה, גברים או נשים?) במה שיש. גם בדברים הכמעט בלתי מורגשים וכמעט בלתי נראים. "אין זה ראוי שלא להקשיב לדבר המפציר בך להטות לו אוזן", הוא כותב, ושומע למעננו דברים שבלעדיו לא היינו שומעים. אז נכון, "זו תופעה מוזרה של הציוויליזציה, שעל כל שעשוע יש לשלם", אבל צ'אפק שווה כל פרוטה.

"אני אוהב למצוא משהו מן הטוב בשולי הדברים שיצא להם שם רע", הוא מבטיח ומוכיח שחמלה אינה מילה גסה.

ההבחנות שלו על המין האנושי לא יסולאו בפז. "אנשים מחזיקים ב'דעה קדומה' או ב'מחשבה מקובעת' רק ביחס לדברים חדשים יחסית, או כאלה שאינם מוכרים להם די הצורך, דברים שעד כה לא נדרשו לבחון מקרוב. למשל, שניצל עגל מטוגן בשמן, או תאוריית האלקטרונים."

או: "האופי האנושי מלא סתירות: כך למשל רוב האנשים אוהבים ביותר לקבל מכתבים, אך מאוד אינם אוהבים לכתוב אותם..." וגם: "ישנם אנשים שאין להם כסף. אחרים אינם מאמינים בנפש האדם. יש שיעברו חיים שלמים ללא כל שכנוע פוליטי. אך מכול מוזרה העובדה כי ישנם אנשים שאין להם בכיסם קופסת גפרורים (...), לא, משהו לא לגמרי בסדר עם אלה שאינם נושאים גפרורים; הם מועלים באידיאלים של נעוריהם; אלה אנשים ללא אינסטינקטים

ש/ וזו פתונה או צ'יז. / נשים עוז טז/ וזים על זברים נא/ וז, אב/ גבו שאינו נושא עמו גפרורים לבטח לוקה בהעדר דימיון - ואף בהעדר מסורת. זה רע למדי לא לשאת ממחטה; זה גרוע פי אלף לא לשאת גפרורים. ובפעם הבאה שמישהו ברחוב יבקש ממני אש, אומר לו משהו דוחה ממש; ומצדי שיעצרו אותי אחר כך".

הקובץ נחתם במסה מבריקה על אומנות הסיפור הבלשי. ואם נחזור לסדרת הטלוויזיה האמריקאית ההיא, הרשו לי שוב to rest my case ולהפציר בכם לבלות כמה שעות של נחת עם הסופר הנפלא הזה.